

DOI: 10.5281/zenodo.3550655
CZU 347

HISTORICAL AND SYSTEMATIC INTERPRETATIONS OF THE REGULATIONS ON GUILT, THE INHERENT CONDITION OF THE LEGAL LIABILITY

Viorica Ursu, ORCID ID: 0000-0003-4194-4799

Technical University of Moldova, 168, Blvd. Stefan cel Mare si Sfant, MD 2004, Chişinău, Republic of Moldova,
viorica.ursu@dp.utm.md

Received: 08.14.2019

Accepted: 09.30.2019

Abstract. The principle of liability for guilt has become one of the central principles of the legal reality with the development of the civilization, when the human life and personal freedom have gained the highest value. The need to protect the fundamental human rights implies the existence of some clear rules of conduct. These rules should be even stricter when it comes to those situations where the human destiny is at stake. The legal processes must be organized so that no person should suffer unjustly. This was exactly the purpose of establishing the concept of the guilt in the contemporary systems of law and the definition and analysis of the concept of guilt become so important. The legal concept of guilt is the only guarantee that no person can be judged according to his/her appearance, that no person will be convicted until his/her case is meticulously examined as in the aspect of the objective elements, as well as in the aspect of subjective elements. Thus, the guilt is the binding element of any form of the legal liability. In this article, we intend to conduct an analysis of the guilt, which is the condition of the legal liability. Due to the fact that this research topic is quite complex and present, it is important to present the regulatory framework of the subject in terms of its historical evolution and the contemporary law, both domestic and foreign.

Keywords: *culpability, guilt, intention, lack of foresight, legal liability.*

Introducere

Orice analiză a unor concepte care au o încărcătură juridică nu poate fi deplină fără o trimitere la reglementările legale care oficializează rezultatele cercetărilor științifice. Această oficializare trebuie să răspundă la cel puțin două rigori. În primul rând, reglementările trebuie să redea destul de fidel rezultatele cercetărilor științifice. În al doilea rând, reglementările respective trebuie să reprezinte un sumar cu aplicabilitate practică, ceea ce presupune și o simplificare a noțiunilor[32, p.24].

Metodologia cercetării

Analizând aspectul doctrinar și normativ al temei articolului propus spre cercetare, am ajuns la concluzia că cercetarea oricărui subiect juridic poate avea succese doar atunci, când se fundamentează și pe o metodologie adecvată. Astfel, este important să reținem că complexitatea și multitudinea de aspecte ce țin de problema vinovăției obligă la o abordare

mai serioasă a metodologiei de cercetare. Astfel, cercetarea conceptului de vinovăție în drept, trebuie să pornească de la înțelegerea cadrului doctrinar, științifico-juridic și, de asemenea, a cadrului normativ, în limitele cărora se va efectua cercetarea. Pentru realizarea cercetării acestui subiect, s-a optat pentru metoda bazată pe procedeele de culegere directe și indirecte a datelor. Printre aceste procedee se regăsește culegerea datelor prin implicarea unui contact nemijlocit între cercetător și realitatea juridică normativ investigată; cercetarea nemijlocită a surselor bibliografice; consultarea diferitor lucrări științifice în domeniu, monografiile, articole de specialitate, teze de doctorat, dar și surse Internet.

Această documentare complexă se referă nu doar la situația existentă la etapa actuală de dezvoltare a societății, dar face și o incursiune în evoluția istorică a conceptului de vinovăție.

1. Evoluția istorică a reglementărilor în materia vinovăției

1.1. Vinovăția în perioada antică

Primele „aparitii” ale vinovăției penale au fost descoperite în legiurile egiptene cum ar fi acelea ale lui *Menes* (3100 î. Cr.), *Ramses II* (1304-1237 î. Cr.) sau a lui *Sasychis* și *Bocoris* (sec. VIII î. Chr.) [8, p. 168; 14, p.23]. Ulterior, reglementări cu privire la vinovăție, și anume, vinovăția penală, le putem găsi și în *Codul lui Hammurabi*, ce conține norme cu caracter strict juridic, norme morale și norme religioase [13, p.16]. Pentru a putea fi pedepsit, inculpatul trebuia să fi săvârșit delictul sau infracțiunea în mod premeditat. Infracțiunile comise prin imprudență erau pedepsite mai ușor dacă se făcea dovada prin jurământ că fapta nu a fost comisă cu intenție: „Dacă într-o încăierare, cineva lovește pe altul și-i face o rană, dacă va jura: „Nu l-am lovit cu intenție”, să plătească numai pe medic” (art. 206); „Dacă, din pricina loviturilor sale, rănitul a murit, se va jura (că n-a fost cu intenție) și dacă (cel mort) va fi fost om liber, va plăti o mină de argint” (art. 207) [2, p.3]. S-a mai apreciat că acest cod mai consacra și alte ipoteze de fapte comise din culpă (imprudență) cum ar fi situația prevăzută la (art. 207) după care: „Dacă soțul se afla în prizonierat, iar soția neavând de mâncare pleca în casa altui bărbat, în acest caz, ea nu purta nici o vină (art. 208)” [19, p.29; 27, p. 708].

Un alt monument legislativ al timpurilor au fost *Legile lui Manu*, care a reliefat existența unor idei avansate asupra înțelesului vinovăției penale, care se manifesta deja prin unele prevederi asupra formelor vinovăției penale, adică ale intenției și a imprudenței, precum și a altor elemente subiective ale infracțiunii cum ar fi motivul acesteia [6, p.123].

În *Legile lui Manu* și *Legea karmei* se constată că pedeapsa era aplicată numai dacă la comiterea vreunei fapte socialmente periculoase a intervenit culpa făptuitorului, precum și în cazul constatării prezenței la persoana făptuitorului a stării de responsabilitate. Ea trebuia constatată chiar și în cazul unui accident (afară de domeniul religios). Pentru cei inconștienți și nebuni, precum și în cazurile de legitimă apărare sau de extremă necesitate se absolvea culpabilitatea [12, p. 43].

În Asia, toate faptele socialmente periculoase și pedepsele pentru ele, au fost adunate într-un *Cod Penal* al perioadei date, unde la majoritatea dintre acestea era recunoscută necesitatea de a se dovedi vinovăția lor (ex. Furtul se consideră pagubă intenționată care era pedepsită cu moartea [17, p.104], sau dacă persoana a fost depistată în flagrant delict, dar totuși aceasta refuza să-și recunoască vinovăția, sau își schimba depozițiile în timpul cercetărilor...”, se permitea folosirea torturilor) [19, p.32].

Începând cu secolul al V-lea î.e.n. [12, p.56], apar primele semne, în gândirea juridică a vremii, de luare în considerare a factorului psihic: textele legilor (*Legile lui Lycurg*, *Solon*,

Dragon), deși incomplete și controversate, relevă că începe să se facă deosebire între omorul intenționat și neintenționat, între omorul premeditat și omorul în legitimă apărare [7, p.10].

Începând cu sec. II, în gândirea juridică și în practica legislativă a Romei antice este prezentă tot mai frecvent ideea corelației psihice dintre faptă și autor. Ceva mai frecvent, elementul intențional apare în legile adoptate în perioada Republicii - prin unele expresii, cum ar fi *dolo malo (Lex Bantia)* - intenție rea, *scientem dolo malo* - intenționat cu știință (*Lex Acilia*). Romanii făceau distincție dintre *dolus bonus* (dolul bun) și *dolus malus* (dolul rău). [5, p. 217]. Asumează dreptul roman, în cazul infracțiunilor intenționate, apariția ideii de a comite infracțiunea se numea formarea intenției, iar punerea la cale a infracțiunii - intenție pură [3, p. 40]. În asemenea mod, omorul comis din culpă - ca rezultat al unui incendiu - atrăgea după sine o pedeapsă mai mică comparativ cu faptele comise cu rea-voință [15, p. 113].

Legge Aquilia a consacrat, pentru prima dată, concepția subiectivă a răspunderii civile, potrivit căreia răspunderea nu putea fi admisă când se îndreaptă împotriva unor ființe lipsite de rațiune, precum copiii și nebunii. Mai târziu, s-a ivit timid și ideea că nebunii și copiii nu pot deosebi binele de rău, așadar ei nu pot fi în culpă. Această reglementare a reprezentat un progres prin atenția acordată vinovăției conștiente a făptuitorului [31, p.45]. În pofida acestei interpretări, nu a fost instituit un principiu general privind latura subiectivă a fetei ilicite și nici nu s-a făcut o diferențiere clară între materialitatea prejudiciului și atitudinea psihologică a făptuitorului față de faptă și urmările ei [20, p.151; 23, p. 35].

Oricum însă, conform *Legii lui Aquilia*, trebuia ca fapta respectivă să fie una comisă prin culpă sau cu dolul delincentului [9, p.326]. Tot conform legii menționate în dreptul roman, criteriul de distincție dintre dol și culpă se făcea, după cum se menționează, sub aspectul intențional. În cazul dolului vinovăția îmbrăca forma intenției, pe când la culpă se aprecia lipsa acestui element intențional. Așa încât, chiar și cauzarea unei pagube materiale neintenționate era de asemenea sancționată [14, p.12].

În Dreptul penal al francilor și anume în *Legge Salică* (*Pactus Legis Salicae*), se prevedea că pentru fiecare caz, făptuitorului trebuia să-i fie dovedită vinovăția [4, p.128].

1.2. Vinovăția în Evul mediu

În *Codul Carolinei* (1532), sau Constituția penală a lui Carol era prevăzut că, răspunderii pentru infracțiunea comisă era supusă doar persoana vinovată de comiterea acesteia [4, p.77]. Tot în acest cod se mai conțin și unele mențiuni cu privire la formele ei; intenția și imprudența [7, p.33].

În istoria juridică românească apar tot mai multe monumente legislative, ce evidențiază noțiunea vinovăției. Cartea românească de învățătură denumită și *Pravila lui Vasile Lupu* (1646) conține dispoziții de drept penal, cum ar fi infracțiunea, care, la acele timpuri purta denumirea de vină. În mod corespunzător în aceasta deja se enumera printre circumstanțele care excludeau sau care puteau atenua vinovăția făptuitorului [1, p.59]. Mai târziu, *Pravila lui Matei Basarab* (1652) conține printre reglementările sale și acelea cu privire la vinovăția penală, și anume, în ceea ce privește coparticiparea sau implicarea infractorilor la comiterea infracțiunii [5, p.182].

1.3. Vinovăția în epoca modernă

Adoptarea *Codului civil francez la 1804* a constituit una dintre cele mai strălucite realizări ale domniei împăratului Napoleon, cu o influență hotărâtoare asupra dreptului pozitiv al țărilor europene. Codul civil a instituit teoria subiectivă în materia fundamentării răspunderii delictuale în cadrul art. 1382. Inițial, a fost considerat fundamentul unic al răspunderii pentru fapta proprie, fără a se face distincție cu privire la gravitatea culpei și trăsăturile sale specifice în anumite domenii. Ulterior, legea și jurisprudența au adăugat efecte particulare pentru anumite categorii de fapte ilicite, ceea ce a contribuit la o adevărată „ierarhie”, în raport cu gravitatea culpei persoanei responsabile. Articolul 1382 al Codului civil francez, a instituit principiul general potrivit căruia „culpa” făptuitorului angajează răspunderea acestuia, fără nici o referire la natura obligațiilor încălcate, iar art. 1383 al Codului civil francez, a invocat simpla neglijență sau imprudența, prin încălcarea obligației generale de diligență și prudență [31, p. 25; 23, p. 37].

Raportate la dreptul român de la sfârșitul orânduirii feudale și începutul orânduirii capitaliste, două importante monumente legislative, care au fost influențate de Codul civil francez de la 1804, au consacrat principiul general de răspundere civilă fundamentată pe culpă: *Legiuirea Caragea* (aplicată în Țara Românească începând cu 1 septembrie 1818) și *Codul Calimach*, (intrat în vigoare din 1817 în Moldova), în care se consacră răspunderea civilă întemeiată pe vinovăție indiferent că este intenționată sau nu [7, p.42; 23, p.37].

Legiuirea lui Caragea (1818) intitulează cartea a cincea „Despre vini”, pe care le clasifică în: vini mari și vini mici. Deși noțiunea infracțiunii nu se desprindea încă de persoana infractorului, totuși credem că ar fi de menționat că în Codul Caragea omorul se pedepsește în mod diferit după cum acesta este unul cugetat (cu intenție) sau necugetat [7, p.44]. Așadar un progres pe planul vinovăției penale s-a realizat totuși în privința dozării pedepsei în raport cu atitudinea psihică a făptuitorului până la săvârșirea infracțiunii. Sau mai bine zis se observă deja o gradare a intențiilor în unele premeditare și altele fără premeditare [7, p.48].

2. Analiza reglementărilor actuale în materia vinovăției în legislația națională și cea străină

Pentru a face o analiză a reglementărilor legale în materia vinovăției este necesar să facem o trecere în revistă a reglementărilor ce se conțin în actele normative de bază actuale.

Astfel, principalul act normativ al Republicii Moldova, *Constituția* [46], face referire la vinovăție o singură dată. Este vorba de art. 21 care stabilește că *orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale*. Astfel, să nu uităm că prezumția nevinovăției a fost, este și va fi o reglementare deosebit de importantă pentru legislația multor state.

2.1. Actele normative internaționale

Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789 [47] în art.9 a stabilit că *„Orice om trebuie considerat nevinovat până la probarea culpabilității sale. Dacă se consideră indispensabil să fie arestat, orice severitate care n-ar fi necesară pentru a se asigura de persoana sa, trebuie să fie în mod riguros reprimată prin lege”*. Această Declarație a luat naștere ca o reacție împotriva folosirii excesive și abuzive a măsurii arestării preventive, care facilita folosirea torturii. Nu în ultimul rând, textul Declarației era menit a preveni erorile judiciare, multe dintre acestea făcând mare vâlvă în epocă și provocând indignare națională [29]. Acest text este considerat ca fiind prima consacrare legală a prezumției de nevinovăție. Iar, textul

fundamental al prezumției nevinovăției, a fost acela, care a influențat în mod decisiv, în sens umanist, toate sistemele de drept procesual penale din Europa și, în parte, din lume [28, p.75].

Evoluția prezumției de nevinovăție nu poate fi despărțită de evoluția drepturilor omului. Astfel, la 10 decembrie 1948, Adunarea Generală a O.N.U. a adoptat și proclamat *Declarația Universală a Drepturilor Omului* [48]. Considerând că scopul Consiliului Europei este acela de a realiza o uniune mai strânsă între membrii săi și că unul dintre mijloacele pentru a atinge acest scop este apărarea și dezvoltarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, ia naștere articolul 11 alin. (1) din Declarație care prevede că “*Orice persoană acuzată de comiterea unui act cu caracter penal are dreptul să fie presupusă nevinovată până când vinovăția sa va fi stabilită în mod legal în cursul unui proces public în care i-au fost asigurate toate garanțiile necesare apărării sale.*” Declarația universală a drepturilor omului recomandă legislațiilor naționale ale statelor să consfințească această prezumție în actele normative interne [31, p. 32].

Ulterior, o reglementare mai amplă o cunoaște principiul, prin *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*, adoptat de Adunarea Generală a ONU la 16 decembrie 1966 și ratificat de R. Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.90 prin textul art. 14, pct. 2, „*Orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată a fi nevinovată cât timp culpabilitatea să nu a fost stabilită în mod legal*” [51].

Pe plan internațional, prezumția de nevinovăție mai este reglementată expres și în art. 66 al *Statutului Curții Penale Internaționale de la Roma*, ratificat de R. Moldova prin Legea nr. 212 din 09.09.2010, potrivit căruia: “*Orice persoană va fi considerată nevinovată până ce vinovăția sa va fi stabilită în fața Curții, în concordanță cu legea aplicabilă*” [52].

La nivelul Uniunii Europene, textul de avut în vedere este cel al *Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene* [42], proclamată la Nisa la 7 decembrie 2000, care face referire la prezumția de nevinovăție în art. 48, aparținând cap. VI Justiție. Acest articol prevede: “*Orice acuzat este prezumat nevinovat până când vinovăția sa va fi legal stabilită*” [33].

Toate statele lumii au consacrat prezumția de nevinovăție în actele normative fundamentale ale lor, și nu putea face abstracție și excepție de acest fapt și legea fundamentală a R. Moldova - Constituția R. Moldova. Astfel, prezumția de nevinovăție este un principiu de bază constituțional a răspunderii juridice.

2.2. Reglementările naționale în materia vinovăției

Sub aspectul răspunderii juridice constituționale, în Republica Moldova, putem analiza câteva norme juridice prevăzute de *Constituția R. Moldova* [46, art. 81, al.3; art. 89] și de *Legea cetățeniei R.Moldova* [49, art.23], unde putem vorbi de vinovăția subiecților individuali ai dreptului constituțional.

Potrivit art. 81, alin. (3) din Constituția Republicii Moldova este prevăzut că Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care *săvârșește o infracțiune*. Iar la art. 89 (1) este prevăzut că în cazul săvârșirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși. Însă nici legislatorul nu a reglementat criteriile de apreciere a încălcării prevederilor Constituției ca o faptă pentru care Președintele ar putea fi demis [11, p. 121]. Iar conform prevederilor Legii cetățeniei R. Moldova [49], cetățenia R. Moldova poate fi retrasă printr-un decret al Președintelui Republicii Moldova persoanei care:

a) a dobândit cetățenia R. Moldova în mod fraudulos, prin informație falsă sau prin ascunderea unui fapt pertinent; b) s-a înrolat benevol în forțe armate străine; c) a săvârșit fapte deosebit de grave prin care se aduc prejudicii esențiale statului.

Întrucât sancțiunea penală este cea mai gravă din sancțiunile cunoscute în drept, este normal ca garanțiile pentru persoanele pasibile de asemenea sancțiuni să beneficieze de o protecție juridică pe măsură. Din acest motiv, prevederile legii penale în materia vinovăției sunt cele mai numeroase ca în alte ramuri ale dreptului.

Totodată, este de observat că, deși *Codul penal (în continuare C.P.)* [44] al R. Moldova nu ne oferă o definiție a vinovăției, conținutul subiectiv al acesteia poate fi dedus dintr-o serie de articole.

Astfel, conform art. 6 alin. (1) C. P. al R. Moldova, *persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție* (principiul caracterului personal al răspunderii penale) [44]. Iar, art.19 stipulează: „*Dacă drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea pedepsei penale și care nu erau cuprinse de intenția făptuitorului, răspunderea penală pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, infracțiunea se consideră intenționată*” [44].

Pentru confirmarea respectării principiului răspunderii pentru fapta săvârșită cu vinovăție, legislația penală mai stipulează că „*fapta se consideră săvârșită fără vinovăție, dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă*” [44, art. 20].

Stabilind formele vinovăției - intenția și culpa - în Partea Generală a C.P., legiuitorul nu valorifică absolut toate elementele psihice care formează structura internă a acestei forme de corelație dintre faptă și autor, ci se limitează doar la acele elemente care sunt necesare și suficiente pentru recunoașterea existenței vinovăției și fără de care răspunderea penală este imposibilă. Elementele care influențează asupra formării conștiinței și voinței, dirijează comportamentul uman și, desigur, influențează asupra gradului de vinovăție nu au fost introduse în definiția formelor vinovăției, dar sunt luate în considerație atât de legiuitor, cât și de practică judiciară la diferențierea și individualizarea răspunderii și pedepsei penale. Așadar, mobilul, scopul și emoțiile sunt elemente indispensabile ale conținutului psihic al vinovăției și trebuie stabilite în toate cazurile de comitere a infracțiunilor atât prin intenție, cât și din culpă. Scoaterea acestor elemente dincolo de limitele vinovăției complică determinarea atât a formei concrete, cât și a conținutului social-politic al vinovăției, a pericolozității persoanei vinovate, precum și a cauzelor și condițiilor care au generat comportamentul infracțional [26, p. 295].

Argumentând această poziție, profesorul rus P.S. Daghel scrie: „Opinia potrivit căreia latura subiectivă a infracțiunii nu este identică cu vinovăția, dar include în sine alături de vinovăție mobilul și scopul infracțiunii se bazează... pe confundarea laturii subiective a infracțiunii (vinovăției) și semnelor componente de infracțiune, care caracterizează această latură subiectivă (intenție, culpa, mobil, scop, afect etc.), precum și pe confundarea noțiunilor de conținut și formă a vinovăției [18, p. 9]”.

Cercetătorul Dan Georgian consideră că concepția dată nu este destul de convingătoare în raport teoretic și inadmisibilă pentru practica judiciară. Explicarea rezidă în următoarele: 1) identificarea vinovăției cu latura subiectivă a infracțiunii nu corespunde

descrierii legislative a vinovăției. Potrivit art.19 alin. (1) din C.P. român și art.6 alin. (2) din C.P. al R.Moldova, vinovăția există când fapta care prezintă pericol social este săvârșită cu intenție sau din culpă. Deci, legea prevede vinovăția ca noțiune generică doar a intenției și culpei și nu include în conceptul dat alte elemente psihice. Noțiunea de vinovăție pare a fi un concept global, o generalizare a trăsăturilor comune ambelor forme de manifestare ale procesului psihic, constituind, prin urmare, genul, iar intenția și culpa - specii ale genului [30, p. 93]. Legiuitorul include în conținutul vinovăției, adică al intenției și culpei, doar conștiința și voința [45, art.19 alin. (1); 44, art.17, 18] și lasă în afara limitelor vinovăției mobilul, scopul și alte elemente care caracterizează activitatea psihică a subiectului la comiterea infracțiunii; 2) conceperea vinovăției ca latură subiectivă a infracțiunii reprezintă o noțiune insuficient concretizată atât sub aspectul conținutului psihic al acesteia, cât și sub aspect juridic. Includerea în conținutul vinovăției a mobilului, scopului, emoțiilor și a altor elemente psihice, al căror cerc nu este determinat definitiv, produce confuzii în soluționarea problemei privind formele vinovăției și înlătură caracterul de sine stătător al acestor elemente ale laturii subiective a infracțiunii, cu toate că legea frecvent le atribuie un astfel de conținut.

2.3. Reglementări în materia vinovăției penale în legislația unor state străine

În continuare se va face o trecere în revistă și analiza legislației altor state, referitor la vinovăția penală.

Definiția legislativă a vinovăției penale în *Codul Penal al României* [45] din 28 iunie 2004 ca și al aceluia din 1969 nu este dată în mod expres. Astfel la Titlul II intitulat „Infracțiunea”, în art. 17, la alin. 1 se menționează: „*Infracțiunea este fapta prevăzută de legea penală, care prezintă pericol social și este săvârșită cu vinovăție*”. La alin. 2 al aceluiași articol se menționează de fapt ca și în fosta legislație că: „*Infracțiunea este singurul temei al răspunderii penale*”.

Iar articolul 20 intitulat: „Vinovăția” se referă la formele și modalitățile de manifestare ale acestora. Astfel se reglementează că: „*Fapta prevăzută de legea penală care prezintă pericol social este săvârșită cu vinovăție când este comisă cu intenție, din culpă sau cu intenție depășită*”.

Actualmente *Codul Penal al Federației Ruse* accentuează studiul și înțelesul vinovăției penale mai mult pe baza criteriul psihologic. În articolul 5 al codului se incriminează în mod expres principiul vinovăției penale, în care se prevede: „*Persoana este supusă răspunderii penale numai pentru producerea unor fapte (acțiuni sau inacțiuni) socialmente periculoase și pentru producerea urmărilor și a rezultatelor social periculoase, în raport cu care a fost stabilită vinovăția acestuia*”. Acest principiu face trimitere la un alt principiu al dreptului penal, principiu caracterului personal al răspunderii penale. Așa încât, principiu vinovăției presupune nu numai implicarea subiectului din punct de vedere fizic la comiterea infracțiunii ci și o participație psihică din partea acestuia. Cu alte cuvinte, individul poate fi tras ia răspundere penală, nu numai atunci când fapta infracțională este produsul propriilor sale acțiuni, dar și atunci când aceasta constituie un product al conștiinței și voinței sale [16, p. 39].

Vinovată în comiterea infracțiunii se va considera persoana care într-un mod a comis fapta social periculoasă, fie că aceasta s-a produs prin acțiune sau inacțiune, în mod intenționat sau din imprudență [44, art. 24-26]. Problema infracțiunilor cu două forme de vinovăție, caracterizate printr-o construcție specială a laturii subiective, a fost pusă în discuție în acest cod. Pentru prima dată această problemă a obținut soluționare legislativă în art. 27 Cod penal din 1996, în care a fost formulat conceptul de infracțiune comisă cu două forme

de vinovăție, adică premeditat și prin neglijență. Dacă am evalua asemenea act ca atitudinea subiectului față de acțiuni, atunci acesta trebuie să fie considerat intenționat, iar în cazul atitudinii subiectului față de consecințele grave survenite, atunci neglijent. Astfel, în articole care conțin componente complexe de infracțiuni este indicat direct care din elementele lor sunt fapte intenționate și care sunt neglijente. În al doilea rând, art. 27 prevede în mod expres că, în cazul în care în rezultatul unei infracțiuni cu intenție au fost provocate consecințe grave, care conform legii implică o pedeapsă mai severă și nu sunt acoperite de intenția persoanei, răspunderea penală pentru acestea survine numai în cazul provocării lor din nechibzuință și neglijență. Legea nu utilizează denumirile acestor tipuri de neglijență, ci repetă formulele lor normative reglementate în lege.

Codul Penal al Republicii Belarus [56] în art. 3 stabilește că răspunderea pentru fapta personală săvârșită cu vinovăție este un principiu fundamental al dreptului penal și răspunderii penale. Acesta constă în faptul că „o persoană poate fi supusă răspunderii penale doar pentru acele acțiuni (inacțiuni) socialmente periculoase comise de ea și consecințele socialmente periculoase provocate, prevăzute de C.P., pentru care vina lui, adică intenția sau neglijența au fost stabilite. Răspunderea penală pentru prejudicierea nevinovată nu este admisă”. Astfel, în alin. 1 art. 21 din C.P. vinovăția este definită ca „atitudinea mentală a unei persoane față de actul socialmente periculos comis, exprimată sub formă de intenție sau neglijență”.

De asemenea, concepția psihologică a vinovăției este definită în *Codul Penal al Ucrainei* [57]. De exemplu, în art. 23 este menționat: „Vinovăția este atitudinea mentală a unei persoane față de acțiunea sau inacțiunea săvârșită, prevăzute de prezentul Cod, și efectele sale exprimate în formă de intenție sau neglijență” [24, p. 58].

Vinovăția, în legea penală italiană, este o un element subiectiv sau psihologic al crimei și anume atitudinea psihică a persoanei față de acțiunile (inacțiunile) sale și rezultatul dăunător. Alin. 1 art. 42 din *Codul Penal al Italiei* [36] indică: „Nimeni nu poate fi pedepsit pentru o acțiune sau inacțiune prevăzută de lege ca infracțiune în cazul în care aceasta nu este făcută cu bună știință și în mod voluntar”. Astfel, cercetătorul Pannain [10, p. 354] consideră că dreptul penal italian distinge asemenea componente ale atitudinii mentale manifestate prin crimă, cum sunt conștiința și voința. În dreptul penal italian aspectul subiectiv al infracțiunii – vinovăția - este temei pentru răspunderea penală, la rând cu elementul material al infracțiunii. Elementul material include toate particularitățile obiective ale faptei și anume acțiunea sau inacțiunea, legătura de cauzalitate și efectele nocive [25, p. 103].

Art. 43 din *Codul Penal al Italiei* definește toate formele de vinovăție. Forma principală de vinovăție, conform dreptului penal italian, este intenția. Crima este recunoscută ca fiind intenționată sau relevantă atunci când rezultatul periculos și dăunător, care este consecința acțiunii sau inacțiunii prin care este încălcată legea, și de care, conform legii, depinde existența crimei, a fost conștientizat de subiect și a fost dorit ca urmare a acțiunii lui voluntare sau a neexecutării obligației juridice [25, p. 104].

După cum se poate observa din formularea intenției, *Codul Penal al Italiei* prevede doar intenția directă. Cu toate acestea, teoreticienii dreptului penal în literatura juridică delimitează atât intenția directă, cât și cea indirectă. Intenția directă și indirectă în Italia se disting prin elementul volitiv. Intenția directă apare atunci când o persoană dorea să obțină rezultatul și și-a îndreptat acțiunea anume spre realizarea lui. Intenția este considerată indirectă în cazul în care persoana ce comitea actul a prevăzut urmările lui, cu toate că nu a

avut scopul de a le atinge sau chiar spera că aceste urmări nu vor avea loc. Practica judiciară definește la fel intenția directă și indirectă [25, p. 103-105].

Răspunderea pentru fapta comisă din neglijență apare numai în cazurile prevăzute expres de lege [36, art. 42]. Fapta este recunoscută neglijentă dacă rezultatul ei este o consecință nedorită de subiect, chiar dacă și prevăzută, cauzată din neglijență, imprudență sau lipsa de experiență, fie din cauza nerespectării legilor, regulilor, dispozițiilor sau regulamentelor [36].

Codul Penal al Italiei delimitează două tipuri de neglijență: generală și specială. Pe lângă intenție sau neglijență, Codul Penal italian prevede și o a treia formă de vinovăție – preterintenționalitatea, prevăzută la alin. 2 art. 43 din Codul Penal al Italiei.

Un act este considerat preterintențional sau comis în afara intenției atunci când acțiunea sau inacțiunea dă naștere unui rezultat negativ mult mai grav decât cel așteptat de subiect. În legislația penală italiană cazurile de drept penal cu vinovăție preterintențională în forma sa pură sunt numai două: omorul preterintențional (art. 584 C.P.) și avortul preterintențional (alin. 2 art. 18 din Legea Nr. 194 din 22.05.78) [25, p. 106].

Faptele preterintenționale sunt prevăzute, de asemenea, în legislația penală din mai multe țări din America Latină. De exemplu, în *Codul Penal al Columbiei* fapta este recunoscută preterintențională atunci când rezultatul presupus de subiect este mai grav decât cel dorit [37, art. 38].

În conformitate cu *Codul Penal al țării El Salvador* [38, art. 34], infracțiunea se consideră comisă cu preterintenționalitate atunci când acțiunea sau inacțiunea provoacă un rezultat mult mai grav decât cel care persoana a vrut să-l cauzeze, cu condiția ca rezultatul criminal ar putea fi prevăzut de persoană în cauză.

În doctrina și legislația penală franceză există încercări similare de a identifica o a treia formă de vinovăție [22, p.16].

Între noile reglementări ale *Codul Penal francez* [35] intrat în vigoare în anul 1994 se află și prevederile art.121-5 care, alături de intenție și neglijență, consacră o nouă formă de atitudine subiectivă și anume „punerea în pericol deliberat a persoanei altuia”. O atare formă de vinovăție apare și ca un element circumstanțial de agravare în cazul uciderii din culpă (art.221-6) sau al vătămării integrității corporale din culpă (art.222-19). O mențiune similară apare și ca un element constitutiv în conținutul infracțiunii de punere în pericol a unei persoane (art.223-1). Se manifestă, astfel, intenția legiuitorului francez de a acorda o mai mare atenție apărării sociale prin ocrotirea nu numai a persoanei care a fost vătămată efectiv printr-o acțiune sau inacțiune, dar și în cazul când a fost expusă unui pericol de a i se aduce atingere vieții sau integrității corporale. În anul 1996 acest text (art.121-3) a suferit o modificare, fiind împărțit în 4 alineate distincte, punerea în pericol a persoanei ocupând o poziție intermediară între intenție și culpă. La 10 iulie 2000 (legea Fauchon) a fost modificat din nou acest text, cuprinzând în alin.1 definiția dolului, în alin. 2 definiția punerii în pericol, în alin.3 este definită culpa (când autorul nu a respectat regulile elementare de diligență), iar în alin.4 este definită culpa în cazul persoanei fizice care n-a cauzat o daună efectivă, ci a contribuit la crearea situației ce a permis producerea prejudiciului sau nu a luat măsurile care ar fi permis să se evite producerea rezultatului.

Așa cum se observă, în noua formulare a art.121-3, este introdusă o ierarhizare după gravitate a formelor de vinovăție non intenționate. În viziunea legiuitorului francez aceasta ar fi: culpa deliberată (art.121-5 alin.2), culpa simplă - neglijența, imprudența (art.121-3 alin.3) și violarea unei obligații de prudență și securitate (art.121-3 alin.4) [22, p. 16].

Majoritatea cercetătorilor au subliniat că prin modificările aduse legii penale franceze s-a urmărit întărirea răspunderii penale pentru crearea deliberată a unor situații de risc, adică a posibilității producerii unor consecințe periculoase pentru viața și integritatea corporală a persoanelor [21, p.289-295].

Referitor la vinovăția persoanelor juridice, *Codul Penal al Republicii Moldova* reglementează pentru prima dată răspunderea penală a persoanelor juridice. În accepțiunea art. 21 alin. 3 din C. P. al R. Moldova, *persoana juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă există una din următoarele condiții: persoana juridică este vinovată de neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare a dispozițiilor directe ale legii, ce stabilesc îndatoriri sau interdicții pentru efectuarea unei anumite activități; persoana juridică este vinovată de efectuarea unei activități ce nu corespunde actelor de constituire sau scopurilor declarate; fapta care cauzează sau crează pericolul cauzării de daune în proporții considerabile persoanei, societății sau statului a fost săvârșită în interesul acestei persoane juridice sau a fost admisă, sancționată, aprobată, utilizată de organul sau persoana împuternicită cu funcții de conducere a persoanei juridice respective. Răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infracțiunea săvârșită* [44].

2.4. Reglementări naționale în materia vinovăției civile

În continuare vom face referințe la reglementările vinovăției civile. Astăzi, *Codul Civil nou al R. Moldova* prevede reglementări exprese privind definirea noțiunii de vinovăție, a formelor acesteia, influența gradelor de vinovăție asupra valorii prejudiciului (comparativ cu Codul civil din 2002). Chiar de la început, ne este prezentat la alin.1 art. 20, că: *dacă prin lege nu se prevede altfel, persoana răspunde numai pentru prejudiciul cauzat prin fapta sa săvârșită cu vinovăție sub forma intenției sau imprudenței*. În continuarea aceluiaș articol sunt date și definiția formelor vinovăției civile și anume: *fapta este săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau a admis, în mod conștient, survenirea acestor urmări; și: fapta este săvârșită din imprudență (din culpă) dacă persoana care a săvârșit-o fie își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar a considerat în mod ușuratic că ele pot fi evitate, fie nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă*. Astfel, atunci când legea condiționează efectele juridice ale unei fapte de săvârșirea ei din culpă, condiția este îndeplinită și dacă fapta a fost săvârșită cu intenție [39].

Următoarele reglementări cu privire la vinovăție le găsim și la cap. V, Neexecutarea obligațiilor. Astfel, art. 916, Rezoluțiunea pentru neexecutare esențială, la alin. 2, prevede că: *neexecutarea obligației contractuale este esențială și în cazul când ea este intenționată sau din culpă gravă*. Astfel, *Fapta este săvârșită din culpă gravă dacă persoana a săvârșit-o cu o profundă lipsă de prudență de care, în împrejurările cazului, era evident că trebuia să dea dovadă (art. 20)*

În ceea ce privește vinovăția, condiție a răspunderii contractuale, art.1008, prevede că: *dacă o persoană care a participat la încheierea contractului cu acordul unei părți ori la exercitarea unui drept sau la executarea unei obligații care rezultă din acestea a cunoscut sau a prevăzut un fapt ori se consideră că l-a cunoscut sau l-a prevăzut, fie a acționat cu intenție sau cu o altă atitudine psihică relevantă, atunci această cunoaștere, previziune sau atitudine psihică se impută părții respective*.

Un alt articol care prevede vinovăția este art. 678¹⁵, care prevede că: *persoana care încalcă obligația de a negocia cu bună-credință și de a nu rupe negocierile contrar bunei-credințe, poartă răspundere față de cealaltă persoană pentru prejudiciul suportat în baza încrederii că contractul s-ar fi încheiat. Cu toate acestea, despăgubirile nu acoperă profitul pe care cealaltă persoană îl aștepta de la încheierea contractului. În cazul în care persoana a acționat cu intenție sau culpă gravă, despăgubirile vor acoperi și ratarea de către cealaltă persoană a oportunității rezonabile de a încheia un contract cu un terț. Și unele din contracte prevăd expres notiunea de vinovăție, ca exemplu, contractual de locațiune, la art.1282 unde: *locatorul este în drept să ceară rezoluțiunea locațiunii dacă locatarul admite intenționat sau din culpă înrăutățirea stării bunului ori creează un pericol real pentru o asemenea înrăutățire;**

Prevederi mai cuprinzătoare referitoare la vinovăția civilă sunt cuprinse în capitoul dedicat obligațiilor care nasc din cauzarea de daune. Astfel, găsim următoarele prevederi:

Art. 1998, Temeiul și condițiile generale ale răspunderii delictuale, care prevede că, *cel care acționează față de altul în mod ilicit, cu vinovăție este obligat să repara prejudiciul patrimonial, iar în cazurile prevăzute de lege, și prejudiciul moral cauzat prin acțiune sau omisiune.* Alin. 2 al aceluiași articol ne spune că *prejudiciul cauzat prin fapte licite sau fără vinovăție se repară numai în cazurile expres prevăzute de lege.* Prin urmare ilicitul civil se pedepsește doar pentru faptele comise cu vinovăție, excepțiile fiind admise doar în cazuri izolate și numai atunci când o asemenea posibilitate este reglementată în mod expres de prevederile legale. Totuși, reglementarea conținută în art. 1998 ar putea duce la concluzia că vinovăția civilă este similară vinovăției penale. Această problemă este lămurită de art. 2008-2010 C. Civ. al R. Moldova, în care este reglementată răspunderea supraveghetorilor legali pentru faptele persoanelor aflate sub supraveghere (răspunderea pentru faptele minorilor și a incapacabililor). Deși s-ar părea că aici se vorbește despre o răspundere fără vinovăție, o asemenea concluzie nu este pe deplin corectă. Or, supraveghetorii răspund doar pentru cazul în care aceștia se fac vinovați de încălcarea obligațiilor de supraveghere adecvată [31, p. 24]. Reglementările referitoare la vinovăție sunt asemănătoare în toate cazurile care cheamă subiectele la răspundere civilă delictuală fără vinovăție directă. Persoana cu funcție de răspundere va răspunde solidar în cazul intenției sau culpei grave. Deci, vinovăția poate fi directă sau indirectă. Totuși este o deosebire în dependență de vârsta minorilor, deoarece părinții (adoptatorii) sau tutorii răspund integral și nemijlocit pentru prejudiciul cauzat de un minor care nu a împlinit 14 ani, dacă nu demonstrează lipsa vinovăției lor în supravegherea sau educarea minorului. Deci, în cazul dat vina nu se prezumă, ea poate fi demonstrată sau dezmințită prin probe. Acestora li se acordă o șansă de către legislație [31, p. 23].

Art. 2005 Codul Civil al R. Moldova, Răspunderea comitentului pentru fapta prepusului, prevede că, *comitentul răspunde de prejudiciul cauzat cu vinovăție, iar în cazurile expres prevăzute de lege, fără vinovăție, de către administratorul, salariatul său sau o altă persoană subordonată comitentului (prepus) în funcțiile care i s-au încredințat. Iar în cazul în care prepusul a cauzat prejudiciul cu intenție, persoana vătămată poate alege să ceară repararea prejudiciului numai de la comitent, numai de la prepus sau de la ambii în mod solidar.*

Alin. (3) al art. 2011 Codul Civil al R. Moldova prevede că, *autorul prejudiciului nu este exonerat de răspundere dacă el însuși este vinovat de faptul că a ajuns într-o astfel de stare în urma consumului de alcool, de droguri, de alte substanțe psihotrope sau din altă cauză.* În acest caz vinovăția este dublă, ea este prevăzută și pentru starea de incapacitate a autorului prejudiciului.

Articolul 2014, Codul Civil al R. Moldova, răspunderea pentru prejudiciul cauzat de animale și articolul 2016 Codul Civil al R. Moldova, răspunderea în cazul căderii sau scurgerii din construcție, ne demonstrează existența unei vinovății prezumate.

Deși gradul de vinovăție pentru un delict civil nu are o importanță atât de mare ca în cazul faptelor penale, totuși legiuitorul s-a îngrijit și de acest aspect. Conform art. 2026 Codul Civil al R. Moldova, *prejudiciul cauzat din intenția persoanei vătămate nu se repară. Dacă culpa gravă a persoanei vătămate a contribuit la producerea prejudiciului sau la agravarea lui, despăgubirea se reduce potrivit gradului de vinovăție a persoanei vătămate. Culpa gravă a persoanei vătămate nu constituie temei de reducere a despăgubirii în cazurile prevăzute la art.2007 și nici în cazurile în care prejudiciul a fost cauzat unui minor care nu a împlinit vârsta de 14 ani sau unei persoane în privința căreia s-a instituit o măsură de ocrotire judiciară.*

Așadar, se observă o schimbare de accente. Quantumul prejudiciului ce va fi reparat nu depinde de gradul de vinovăție al făptuitorului, dar de vinovăția persoanei vătămate. Această logică a legiuitorului este de înțeles întrucât întinderea prejudiciului pe care îl are de suportat partea vătămată în urma unui delict nu depinde de faptul dacă acel delict a fost comis intenționat sau din imprudență. Or, orice persoană prejudiciată beneficiază de principiul despăgubirii integrale. Iar această despăgubire va trebui compensată integral indiferent dacă cel ce a acționat ilegal a acționat intenționat sau s-a manifestat imprudent.

Am putea aduce spre interpretare și art. 2037, care prevede că, *mărimea despăgubirii pentru prejudiciu moral se determină de către instanța de judecată în funcție de caracterul și gravitatea prejudiciului moral cauzat persoanei vătămate, de gradul de vinovăție a autorului prejudiciului, dacă vinovăția este o condiție a răspunderii, și de măsura în care această despăgubire poate aduce satisfacție echitabilă persoanei vătămate.*

2.5. Reglementări în materia vinovăției civile în unele țări străine

Codul Civil al României din 2009 [40] a introdus mari schimbări referitoare la răspunderea civilă, reglementând-o expres în ambele ei forme, precum reglementează nemijlocit și noțiunea de vinovăție și o prezintă în două forme: de intenție și de culpă. Intenția poate fi directă – când autorul faptei prevede consecințele acesteia și dorește săvârșirea ei. La intenția indirectă autorul prevede rezultatul faptei, deși nu-l dorește, dar acceptă posibilitatea producerii lui [31, p. 25].

Codul Civil al Federației Ruse [53] de asemenea conține unele reglementări identice celor din R. Moldova, privind vinovăția în calitate de condiție a răspunderii juridice civile.

Și *Codul Civil din Quebec* [34] prevede reglementări cu privire la conceptul vinovăției, dar nu atât de clare ca în alte acte normative analizate anterior, și anume: “Orice persoană are îndatorirea de a respecta regulile de conduită, stabilite în concordanță cu circumstanțele, uzanța sau legea, astfel încât să nu cauzeze altuia un prejudiciu. În situația în care o persoană cu discernământ eșuează în îndeplinirea acestei îndatoriri, aceasta este responsabilă pentru toate prejudiciile cauzate altei persoane, fiind obligată la repararea lor în natură, indiferent dacă sunt corporale, morale sau materiale. În anumite cazuri, o persoană este de asemenea obligată să repare prejudiciul cauzat prin fapta altuia sau de către lucrurile aflate sub paza sa”. Totuși acest articol omite să facă vreo referire la vinovăția făptuitorului ca o condiție esențială pentru angajarea răspunderii, în cadrul articolului cu care demarează reglementarea acestei instituții. Se menționează doar că persoana în cauză va fi obligată să răspundă în măsura în care a avut *discernământul faptei sale*, efectiv sau prezumat de lege, în momentul comiterii acesteia. Aceasta presupune că, prin însușirile sale psihice, intelective și volitive,

autorul faptei a putut să își dea seama de caracterul ilicit și urmările dăunătoare pe care le-ar putea produce, având posibilitatea de a le preveni sau evita. În aceste condiții, capacitatea delictuală a persoanei responsabile reprezintă condiția esențială pentru angajarea răspunderii delictuale, pentru că numai persoana care a acționat cu discernământ poate fi considerată a fi vinovată de faptele sale. În absența discernământului, nu se poate reține imputabilitatea comportamentului acestei persoane, astfel că nu sunt întrunite elementele constitutive ale răspunderii, existând riscul ca victima inocentă să suporte în mod injust aceste consecințe [20, p.151].

2.6. Reglementări naționale în materia vinovăției contravenționale

Referindu-ne la vinovăția persoanei în dreptul contravențional, putem stabili cu certitudine normele ce reglementează această condiție a răspunderii contravenționale, și anume art. 14 *Codul Contravențional al RM: contravenția se săvârșește cu intenție sau din imprudență. Contravenția se consideră săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, a dorit sau a admis în mod conștient survenirea acestor urmări. Contravenția se consideră săvârșită din imprudență dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, ori nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă. Dacă, drept rezultat al săvârșirii cu intenție a contravenției, se produc urmări mai grave care, conform legii, atrag înăsprirea sancțiunii contravenționale și care nu erau cuprinse de intenția persoanei care a săvârșit-o, răspunderea contravențională pentru atare urmări survine numai dacă persoana a prevăzut urmările prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate, sau dacă persoana nu a prevăzut posibilitatea survenirii acestor urmări, deși trebuia și putea să le prevadă. În consecință, contravenția se consideră intenționată.* [41]. Structurile ambelor forme de vinovăție în Codul Contravențional în general coincid cu structurile similare din Codul Penal [44]. Mai putem stabili și prevederile articolelor 7, 8, 10, 13 etc. în acest sens.

2.7. Reglementări în materia vinovăției contravenționale în unele țări străine

Codul administrativ al F.R. [54], în art. 2.2, prevede 2 forme ale vinovăției contravenționale: „1. Contravenția administrativă este considerată comisă în mod intenționat în cazul în care persoana care a comis-o a fost conștientă de ilegalitatea acțiunii (sau inacțiunii) sale, a prevăzut consecințele ei dăunătoare și a dorit astfel de consecințe sau în mod conștient le-a admis, sau le-a tratat cu indiferență. 2. Contravenția administrativă este considerată comisă din imprudență în cazul în care persoana care a comis-o a prevăzut posibilitatea apariției consecințelor negative ale acțiunii (sau inacțiunii) sale, dar fără motive suficiente cu încredere a contat pe prevenirea acestor consecințe, sau nu a prevăzut posibilitatea apariției unor asemenea consecințe, deși ar fi putut și ar fi trebuit să le prevadă.”

Ordonanța Guvernului României nr.2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor [50] reglementează termenul „vinovăție” doar în articolul 1, care definește contravenția ca fiind „fapta săvârșită cu vinovăție, stabilită și sancționată prin lege, ordonanță, prin H.G. sau, după caz, prin hotărâre a consiliului local al comunei, orașului, municipiului sau a sectorului Municipiului București, a consiliului județean ori a Consiliului General al Municipiului București” [148, art.1].

2.8. Reglementări naționale în materia vinovăției în dreptul muncii

Deși, în ciuda studiului slab al conceptul de „vinovăție” și conceptul legat de el de „culpă”, în știință dreptului muncii, acestea apar în mod repetat în actualul **Cod al muncii** (în continuare C.M.).

Spre exemplu, art. 94 al C.M. [42], stabilește că *persoanele vinovate de încălcarea normelor privind obținerea, păstrarea, prelucrarea și protecția datelor personale ale salariatului poartă răspundere conform legislației în vigoare*. Articolul 146 alin. (2) C.M. prevede că *persoanele cu funcție de răspundere din bănci, autorități publice și unități, vinovate de neachitarea la timp a salariilor, poartă răspundere materială, disciplinară, administrativă și penală, în condițiile legii*.

De asemenea, în actualul C.M. este prevăzută și noțiunea de culpă. A se vedea spre exemplu art. 86 (k) comiterea de către salariatul care mânuiește nemijlocit valori bănești sau materiale a unor *acțiuni culpabile* dacă aceste acțiuni pot servi temei pentru pierderea încrederii angajatorului față de salariatul respectiv), art. 262 ((2) În cazurile prevăzute de legislația în vigoare, conducătorul unității repară prejudiciul cauzat unității ca urmare a *acțiunii sau inacțiunii sale culpabile*.), art. 264 (În caz de încetare a contractului individual de muncă încheiat cu conducătorul unității în baza ordinului (dispoziției, deciziei, hotărârii) organului abilitat sau al proprietarului unității (art.263 lit.b)), în lipsa unor *acțiuni sau inacțiuni culpabile*, conducătorul este preavizat în scris cu o lună înainte și i se plătește o compensație pentru încetarea contractului individual de muncă înainte de termen, în mărime de cel puțin 3 salarii medii lunare.), art.328 ((1) Partea contractului individual de muncă repară prejudiciul material pe care l-a cauzat celeilalte părți în urma *acțiunii sau inacțiunii sale ilegale și culpabile*, dacă prezentul cod sau alte acte normative nu prevăd altfel.), art. 338 ((1) Salariatul poartă răspundere materială în mărimea deplină a prejudiciului material cauzat din vina lui angajatorului în cazurile când: c) prejudiciul a fost cauzat în urma *acțiunilor sale culpabile* intenționate, stabilite prin hotărâre judecătorească;), art. 388 ((4) Concedierea salariaților care au fost aleși în organele sindicale, indiferent de faptul dacă au fost eliberați sau nu de la locul de muncă de bază, nu se admite timp de 2 ani după expirarea mandatului, cu excepția cazurilor de lichidare a unității sau de comitere de către salariații respectivi a unor *acțiuni culpabile*, pentru care legislația în vigoare prevede posibilitatea concedierii.) etc.

Totodată, art. 337 alin. (3) C.M. prevede că salariații în vârstă de până la 18 ani poartă răspundere materială deplină doar pentru cauzarea *intenționată* a prejudiciului material, precum și pentru prejudiciul cauzat în stare de ebrietate alcoolică, narcotică ori toxică, stabilită în modul prevăzut la art.76 lit.k), sau în urma comiterii unei infracțiuni.

Dintre toate formele și tipurile de vinovăție cunoscute în dreptul muncii sunt menționate numai actele vinovate, fără a face o trimitere expresă a formelor acesteia. Astfel, art. 340 al C.M. stabilește că *la repararea benevolă a prejudiciului material, gradul de vinovăție al fiecărui membru al colectivului (brigăzii) se determină prin acordul dintre toți membrii colectivului (brigăzii) și angajator. La stabilirea prejudiciului material de către instanța de judecată, gradul de vinovăție al fiecărui membru al colectivului (brigăzii) se determină de judecată*. Conform art. 344 alin. (1) C.M., *ținând cont de gradul și forma vinovăției, de circumstanțele concrete și situația materială a salariatului, instanța de judecată poate să micșoreze mărimea prejudiciului ce urmează a fi reparat de acesta*.

2.9. Reglementări în materia vinovăției în dreptul muncii în unele țări străine

Legislația muncii din România, face deosebire între răspunderea disciplinară și răspunderea patrimonială. Astfel, art. 247, al.2 din *Codului muncii al României* [43] prevede că, „abaterea disciplinară este o faptă în legătură cu munca și care constă într-o acțiune sau inacțiune săvârșită cu vinovăție de către salariat, prin care acesta a încălcat normele legale, regulamentul intern, contractul individual de muncă sau contractul colectiv de muncă aplicabil, ordinele și dispozițiile legale ale conducătorilor ierarhici”. Iar art. 253, al.1 stabilește că, „angajatorul este obligat, în temeiul normelor și principiilor răspunderii civile contractuale, să îl despăgubească pe salariat în situația în care acesta a suferit un prejudiciu material sau moral din culpă angajatorului în timpul îndeplinirii obligațiilor de serviciu sau în legătură cu serviciul”. Și chiar dacă mai sunt articole în această lege, care fac trimitere la vinovăție (art. 250, 254), ele sunt puține și insuficient explicate, ceea ce îngreunează interpretarea concretă a acestor norme.

În ciuda studiului slab al acestui fenomen în știință, conceptul de „vinovăție” și de „culpă” apar în mod repetat în *Codul muncii al Federației Ruse* [55, art. 24, 54, 55, 76, 81, 90, 127, 137, 155, 156, 157, 165, 192, 220, 230, 242, 243, 245, 246, 248, 250, 277, 279, 302, 326, 356, 357, 362, 370, 414, 416, 419]. Cu toate acestea, definiția ca atare a conceptului de vinovăție, precum și caracteristica formelor sale în lege sunt absente. Dintre toate formele și tipurile de vinovăție cunoscute în dreptul muncii sunt menționate numai actele intenționate și neglijența gravă. Art. 250 din *Codul muncii al Federației Ruse* prevede că „organul de examinare a litigiilor de muncă poate, ținând cont de măsura și forma de vinovăție... să reducă mărimea daunelor care urmează a fi încasate de la angajat”. În continuare este menționat că „reducerea cuantumului daunelor care urmează să fie recuperate de la angajat nu se face în cazul în care prejudiciul a fost cauzat de o infracțiune comisă cu intenția de câștig personal”.

3. Concluzii

În cadrul procesului de studiere a multiplelor surse bibliografice referitoare la locul și rolul vinovăției în sistemul condițiilor răspunderii juridice, ne permit să concluzionăm că nici până la momentul actual, nu s-a stabilit o concepție unitară acesteia, fapt ce face și mai dificilă sarcina acelor cercetători, care au ales doar un aspect al sistemului condițiilor răspunderii juridice, pe cel ce vizează vinovăția persoanei în stabilirea răspunderii juridice. Iar analizând majoritatea prevederilor legale, din diverse acte normative, atât naționale, cât și străine, se poate spune cu certitudine că noțiunea de vinovăție, ca una din condițiile răspunderii juridice, nu este pe deplin conturată și sistematizată. Totuși există diferențe semnificative la interpretarea naturii vinovăției în unele ramuri ale dreptului, deși ar fi mai corect să vorbim doar despre anumite nuanțe, particularități ale vinovăției care decurg din specificul obiectului de reglementare juridică.

Astfel, vinovăția, ca o condiție a răspunderii juridice, indiferent de ramură de drept și legislația ce o reglementează, totuși are rolul de a asigura o anumită securitate a raporturilor juridice de răspundere, astfel încât, cel ce aplică legea va căuta nu doar să rezolve echitabil cazul concret, ci și să coordoneze decizia sa în conformitate cu toate condițiile răspunderii juridice, să asigure astfel o unitate între condițiile obiective și subiective ale răspunderii. Această unitate și coerență, generatoare de securitatea raporturilor juridice de răspundere, face din vinovăție, o condiție inherentă a răspunderii juridice.

Bibliografie**Monografii:**

1. Aramă E. *Istoria dreptului românesc*. Chișinău: Reclama, 2003. 200 p.
2. Bădescu M. *Concepte fundamentale în teoria și filosofia dreptului. Vol. 1. Teoria răspunderii și sancțiunii juridice*. București: Lumina Lex, 2001. 132 p.
3. Brînză S. *Evoluția reglementărilor privind protecția penală a proprietății pe teritoriul R. Moldova*. Chișinău: ARC, 2001. 328 p.
4. Guștiuc A. ș.a. *Istoria universală a statului și dreptului (perioada medievală). Vol. 2*. Chișinău: Elena, 2001, p.243
5. Hanga Vl. *Mari legiuitori ai lumii*. București: Lumina Lex, 1994. 319 p.
6. *Legea lui Manu: cod de legi civile și religioase ale Indiei antice*, traducere de Ioan Mihălcescu, București: Lumina Lex, 1993. 336 p.
7. Mariț A. *Evoluția conceptelor și a reglementărilor cu privire la vinovăția penală*. Chișinău: Poligrafică, 2005, p.288
8. Matei H. C. *Lumea antică. Mic dicționar bibliografic*. Chișinău: Universitas, 1993. 272 p.
9. Molcuț E., Oancea D. *Drept roman*. București: Șansa, 1993. 342 p.
10. Pannain R. *Manuale di diritto penale. Vol. II. parte speciale tomo primo*. Torino: Utet, 1957. 628 p.
11. Pârțac Nina ș.a. *Constituția R. Moldova. Comentariu*. Chișinău: Arc, 2009. 574 p.
12. Smochină A. *Istoria universală a statului și dreptului (epoca antică și medievală)*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2002. 220 p.
13. Stroe C., Culic N. *Momente din istoria filosofiei dreptului*. București: Ministerului de Interne, 1994. 174 p.
14. Anners E. *History of European law*. Moscow: Nauka, 1999.393 s.
15. Batyrova K.I. *World History State and Law*. Moscow: Lawyer, 2003.496 s.
16. Borodin S.V. ș.a. *Commentary on the Criminal Code of the Russian Federation*. 2nd ed., Revised. and add. Moscow: Lawyer, 2000.864 s.
17. Gravsky VG *The general history of law and state*. Moscow: Norma Infra, 2000.245 s.
18. Dagel P.S. and Kotov D.P. *The subjective side of the crime and its establishment*. Voronezh: Voronezh University, 1974. 243 p.
19. Chernilovsky M. *Readings on the universal history of state and law*. Moscow: Gardarika, 1998.413 s.

Publicații în reviste de specialitate:

14. Boilă L. B. Vinovăția, fundament al răspunderii civile, în ambele sale forme, în textele noului Cod civil, ca și în ale celui precedent. În *Revista "Dreptul"*, 2012, nr.1, p.151-185
15. Bordessoule De Bellefeuille P., Hass M. La mise en diuiger d'autrui. În *Rev. penit. et de droit pénal*, 1996, p. 289-295
16. Mariț A. Noi orientări asupra formelor vinovăției penale și a delimitării intenției de imprudența sau culpa penală în doctrina europeană. În *Revista "Legea și viața"*, 2005, nr.9, p. 16-23
17. Ursu V. Unele aspecte ale evoluției formelor vinovăției civile. În *Jurnalul juridic național: Teorie și practică*, 2015, nr. 4(14), pag. 31-39
18. Грунтов И. История и современные подходы в понимании содержания вины в отечественной науке уголовного права и законодательстве. В: *Судовы веснік*, 2007, N. 4, с. 58-62.
19. Зеленцов А. Б., Игнатова М. А. О некоторых вопросах вины в уголовном праве Италии. В: *Уголовная Политика: Теория и Практика*, 2012, № 2, с. 103-107

Articole la Conferințe științifice:

20. Ursu V. Vinovăția penală. În *Conferința Tehnico-științifică a Colaboratorilor, Doctoranzilor și Studenților*, 15-23 noiemb. Chișinău: Tehnica-UTM, 2014. pag. 295-298.
21. Ursu V. Concepts and historical references regarding the criminal guilt in ancient times. În *Proceedings of the International Conference European Union's Hystory, Culture And Citizenship 8th edition*, Bucharest: Publishing House, 2015, p. 707-718.

ReferințeWeb:

22. Dicționar juridic online Wikipedia. Complexul Oedip. https://ro.wikipedia.org/wiki/Complexul_Oedip (vizitat 22.10.2019)
23. Pavlovici N. C. Prezumția de nevinovăție – Scurt istoric. Definiție și terminologie. <https://www.juridice.ro/431769/prezumtia-de-nevinovatie-scurt-istoric-definitie-si-terminologie.html> (vizitat 22.10.2019)

Teze de doctor:

24. Georgian D. *Vinovăția penală: Concept și caracterizare*. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016. 175 p.
25. Ivancova T. *Vinovăția – condiție de aplicare a răspunderii juridice civile*, Teză de Doctor, Chișinău, 2015, 189 p.
26. Ursu Viorica, *Vinovăția – condiție inerentă a răspunderii juridice*, Teză de doctor, Chișinău. 2017, 189 p.

Acte normative:

27. Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene proclamată de către Comisia Europeană, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene la data de 7 decembrie 2000, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:ro:PDF> (vizita 22.10.2019)
28. Code civil du Québec / <http://legisquebec.gouv.qc.ca/fr/showdoc/cs/CCO-1991> (vizitat 22.10.2019)
29. Code pénal français promulguées le 22 juillet 1992. <http://codes.droit.org/CodV3/penal.pdf> (vizitat 22.10.2019)
30. Codice penale italiano. Testo coordinato ed aggiornato del Regio Decreto 19 ottobre 1930, n. 1398. <http://www.uwm.edu.pl/kpkm/uploads/files/codice-penale.pdf> (vizitat 22.10.2019)
31. Código Penal de Colombia. Ley 599 de 24.07.2000. În DIARIO OFICIAL. AÑO CXXXVI. N. 44097. 24, JULIO, 2000. PAG. 1
32. Código penal Republica de El Salvador. Decreto N° 1030. La Asamblea Legislativa de la Republica de el Salvador. https://www.oas.org/dil/esp/Codigo_Penal_EL_Salvador.pdf (vizitat 23.10.2019)
33. Codul civil al R. Moldova aprobat prin Legea R. Moldova nr.1107- XV din 06.06.2002. În: M.O. al R.Moldova 66-75, 01.03.2019.
34. Codul civil al României aprobat prin Legea nr.287/2009 din 25.06.2009, În:M.O. al României, nr.511 din 24 iulie 2009
35. Codul contravențional aprobat prin Legea nr.218/24.10.2008 R. Moldova. În: M.O. al R. Moldova, nr.36 din 16.01.2009, în vigoare cu data de 31.05.2009
36. Codul muncii al R.Moldova, Nr. 154 din 28.03.2003. În: M.O. al R. Moldova 29.07.2003, nr. 159-162, art nr: 648
37. Codul Muncii al României. În M.Of. al României, 2003, în vigoare de la 18.05.2011. <http://lege5.ro/Gratuit/gi2tknjxgg/codul-muncii-din-2003> (vizitat 23.10.2019)
38. Codul penal al R. Moldova aprobat prin Legea R. Moldova 985 din 18.04.2002. În: M.O. al R. Moldova, 13.09.2002, 128-129/1012
39. Codul penal al României din 17 iulie 2009. În M.O. nr. 510 din 24 iulie 2009
40. Constituția R. Moldova, adoptată prin Legea de la 29.07.94. În: M.O. R.Moldova nr.1, 18.08.1994
41. Declarația franceză a drepturilor omului și cetățeanului din 1789. https://ro.wikipedia.org/wiki/Declara%C8%9Bia_drepturilor_omului_%C8%99i_ale_cet%C4%83%C8%9Bianului (vizitat 22.10.2019)
42. Declarația Universală a Drepturilor Omului Adoptată la New York, la 10 decembrie 1948 de Adunarea Generală a O.N.U., Aderat la Declarație prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova. nr.217-XII din 28 iulie 1990
43. Legea cetățeniei R. Moldova nr. 1024 din 02.06.2000. În M.O. , 10.08.2000, Nr. 98-101, art Nr: 709
44. O.G. nr. 2/2001 privind regimul juridic al contravențiilor, publicată în M. Of. al RO., Partea I, nr. 410/25.07.2001, aprobată prin Lg. nr. 180/2002
45. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din 16.12.1966. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului R. Moldova nr.217-XII din 28.07.1990
46. Statutul de la Roma al Curții Penale Internaționale, ratificat prin Legea nr. 212 din 09.09.2010. În M.O. al R. Moldova nr. 190 din 29.09.2010
47. Civil Code of the Russian Federation, Adopted by the State Duma on October 21, 1994, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_5142/ (vizitat 10.24.2019)
48. The Code of Administrative Offenses of the Russian Federation, adopted by the State Duma on December 20, 2001, Approved by the Federation Council on December 26, 2001.
49. The Labor Code of the Russian Federation dated December 30, 2001 N 197-Φ3 (as amended on July 3, 2016). http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_34683/ (vizitat 10.24.2019)
50. The Criminal Code of the Republic of Belarus. July 9, 1999 No. 275-Z. <http://xn----ctbcgfviccvibf9bq8k.xn--90ais/> (vizitat 10/22/2019)
51. The Criminal Code of Ukraine. Adopted by the Verkhovna Rada of Ukraine on April 5, 2001 <http://pravoved.in.ua/section-kodeks/134-yku.html> (vizitat 10/22/2019).